

Gordan AKRAP, **Kardinal Stepinac u dokumentima Gestapa i OZN-e**, Udruga sv. Juraj – Glas Koncila – Laser plus, Zagreb, 2016., 164 str.

Posljednjih desetljeća izdan je niz znanstvenih rasprava o kardinalu Alojziju Stepincu. Osim znanstvenih rasprava organizirani su znanstveni skupovi, okrugli stolovi i razne rasprave. Na svima njima nastojalo se sagledati i vrednovati povijesnu ulogu kardinala Stepinca, osobito u ratnom i poratnom razdoblju. Tiskanjem ove knjige sredinom 2016. godine potvrđuje se činjenica kako je istraživanje povijesne uloge kardinala Stepinca i danas vrlo aktualno te da još predstoje mnoga nova istraživanja koja će osvjetliti njegov lik i djelo te adekvatno i bez ideoloških predrasuda vrednovati njegovu povijesnu ulogu, koja ga svrstava u niz hrvatskih velikana 20. stoljeća.

Knjiga dr. Gordana Akrapa temelji se na dokumentaciji političkih tajnih policija, nacističkog Gestapoa i komunističke OZNA-e, kasnije UDBA-e. Sam autor navodi kako je nakon dužeg vremena dobio pristup potrebnoj dokumentaciji spomenutih tajnih službi, a osnovni ciljevi pisanja ovog djela bili su mu da na temelju te građe prikaže djelovanje kardinala Stepinca prije i tijekom Drugoga svjetskog rata, osobito u odnosu prema nacistima i ustaškom režimu te jesu li takvi dokumenti bili dostupni njegovoj obrani 1946. godine kada je osuđen na montiranom političkom procesu.

U samom »Uvodu« (912), autor iznosi ciljeve svog istraživanja te progovara o dokumentaciji koju je obradio kod pisanja knjige. Osvrće se i na stanje te dokumentacije, za koju je utvrdio je nepotpuna i da je dijelom uništena, osobito ona koju je sastavljala OZNA i UDBA. Tako da zaključuje kako se, iako brojna dokumentacija nedostaje, iz dostupnih dokumenata može učiniti pouzdana i relevantna rekonstrukcija saznanja koja su Gestapo, OZNA i UDBA prikupile o Crkvi i djelovanju svećenstva pod vodstvom kardinala Stepinca. Autor također navodi kako mu je cilj i zadaća kod pisanja knjige bila da objektivno prikaže kako su dva totalitarna sustava (nacionalsocijalistički i komunistički) djelovala u borbi protiv Katoličke crkve na lokalnoj, ali i na globalnoj razini.

»Nacistički izvještajno-sigurnosni sustav« (13–57) naslov je prvog poglavlja knjige. Taj dio posvećen je djelovanju Gestapoa na području Nezavisne Države Hrvatske i potkrepljen je izvorima koji se odnose na kardinala Stepinca i Crkvu u Hrvata tijekom Drugoga svjetskog rata. Poglavlje započinje osnovnim podacima o ustroju *Glavnog ureda državne sigurnosti* (RSHA – *Reichssicherheitshauptamt*) na čelu kojega se nalazio Reichführer Heinrich Himler. Tu Akrap pokazuje kako je jedan od ciljeva nacističkog vodstva bio uništiti konfesionalne Crkve, osobito Katoličku crkvu, smanjivanjem utjecaja vjerskih zajednica na stanovništvo te poticanjem i širenjem nacističke ideologije zamijeniti svaku vrstu vjerskog utjecaja. Potom piše o organiziranju nacističkog izvještajno-sigurnosnog sustava u NDH i djelovanju Gestapoa u Jugoslaviji. Najveći dio poglavlja bavi se odnosom totalitarnih sustava (nacizma i komunizma) prema Katoličkoj crkvi u razdoblju od 1941. do 1945. godine. Na temelju izvorne arhivske građe autor je pokazao kako je svaka aktivnost prema Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj i njezinu poglavaru Alojziju Stepincu bila krajnje negativna i kako je osnovni cilj bio suzbiti utjecaj Crkve i nadbiskupa Stepinca. Vidljivo je da je Gestapo pratio nadbiskupa Stepinca i vodio evidenciju o njegovim propovijedima, koje je držao izrazito protunjemačkim, odnosno protivnima nacističkoj ideologiji. Ono što

je Akrap u tom poglavlju dokazao jest da je nadbiskup Stepinac zajedno s većim djelom klera bio izrazito nenaklonjen nacizmu i kako je za nacistu u NDH bio jedna od najvećih prijetnji njihovu društveno-političkom utjecaju. Također donosi i dokumente koji pokazuju planove Gestapoa da se suzbije utjecaj koji su Stepinac i Katolička crkva imali među Hrvatima. Na kraju poglavlja analizira nastanak knjige Carla Falconia *Šutnja Pia XII.* i Johna Cornwerlla *Hitlerov papa – tajna povijest pape Pija XII.*, dokazujući kako su te dvije knjige nastale na temelju dokumenata Komunističke partije Jugoslavije i UDBA-e s ciljem diskreditiranja nadbiskupa Stepinca, pape Pija XII. i Katoličke crkve. Odnosno da su dio smišljene UDBA-ine aktivnosti kojom je trebalo diskreditirati kardinala Stepinca i prikazati ga kao bliskog suradnika nacista i ustaša tijekom Drugoga svjetskog rata, što ranije navedeni dokumenti pobijaju. Ukratko je prikazao represiju nacističkih sigurnosnih sustava nad Crkvom u Hrvata, osobito pokušaje da se utječe na nadbiskupa Stepinca, koji se otvoreno suprotstavio nacističkoj ideologiji.

Drugo poglavlje »Nadbiskup Alojzije Viktor Stepinac i komunistička vlast u Jugoslaviji« (59–147) sažeto i dokumentirano prikazuje odnos komunističkih organa vlasti prema nadbiskupu Stepincu. Poglavlje započinje govorom o Komunističkoj partiji Jugoslavije (KPJ) i stvaranju njezine tajne političke policije *Odeljenja zaštite naroda (OZNA)*, koja se pretvorila u moćno oružje represije komunističke vlasti u Jugoslaviji. Nakon toga slijedi tekst o odnosu Partije prema Katoličkoj crkvi, koja je za KPJ bila »unutarnji i vanjskopolitički neprijatelj.« OZNA, a kasnije UDBA, na tri su razine vodile borbu protiv Crkve: idejno-političkoj, organizacijskoj i osobnoj. Osobito se posljednja razina očitovala u odnosu prema nadbiskupu Stepincu. Slijede dokumentirani tekstovi potkrijepljeni literaturom o prvom Stepinčevu uhićenju 17. svibnja 1945., zatim razgovori koji su se vodili na relaciji Tito – Stepinac, odnosno nadbiskupov otpor »nacionalizaciji« Katoličke crkve u Hrvatskoj. Potom Akrap piše o drugom Stepinčevu uhićenju 18. rujna 1946., nakon što je propao Titov pokušaj da odvoji Katoličku crkvu u Jugoslaviji od Rima. Slijede tekstovi o suđenju Stepincu, presudi, njegovu boravku u lepoglavskoj kaznionici, kao i traženju pogodnog mjesta gdje bi se smjestilo Stepinca i potpuno ga se izoliralo. Između dvaju prijedloga, Visovca i Krašića, na kraju je OZNA izabrala Krašić kao mjesto izolacije nadbiskupa Stepinca. Nakon toga piše o nadbiskupovoj internaciji u Krašiću i njegov imenovanju kardinalom 1952. godine. Tu ubacuje i tekst o pokušajima KPJ i OZNA da izazovu podjelu u Katoličkoj crkvi, osobito organiziranjem staleških svećeničkih udruženja, koja je Stepinac oštro osudio. Piše i o radu Komisije za vjerske poslove i njezinu odnosu prema Katoličkoj crkvi, zatim jačanju pritiska na kardinala Stepinca od strane UDBA-e krajem 50-ih godina 20. stoljeća. Veliku pažnju Akrap je posvetio kardinalovoj bolesti i djelovanju UDBA-e u tom periodu, tu je zanimljiv termin »razrada Kleopatra« koji se odnosio na nadbiskupa Stepinca. Poglavlje završava Stepinčevom smrću, sprovođenjem i beatifikacijom.

Na kraju slijedi »Zaključak« (143–147) u kojem autor sažima sve ranije rečeno i zaključuje kako je zajednički politički cilj nacista i KPJ bio uništenje Katoličke crkve. Osobito je Partija težila k tome u slučaju da crkveno vodstvo na području Jugoslavije ne donese odluku kojom se Crkvu u Jugoslaviji odvaja od Rima. Akrap navodi kako je taj dosje upotpunjen dokumentima nastalim u nacističkim tajnim službama na području NDH, koji

također pokazuju kako je OZNA već u trenutku kada je pokrenula i vodila istragu protiv kardinala Stepinca bila u posjedu informacija koje su protuslovile navodima iz optužnice. Knjiga Gordana Akrapa svojevrsan je dosje u mnogim pitanjima već donosi poznate podatke, ali ih potkrepljuje novim izvorima koji još nisu publicirani. Arhivi Gestapoa i OZNA-e/UDBA-e pokazuju kako je zajednički cilj nacista i komunista, dakle dvaju totalitarizama, bio izolirati nadbiskupa Stepinca i smanjiti utjecaj Katoličke crkve često ne birajući sredstva. Ovom knjigom autor je publicirao dosad neobjavljene izvore koji idu u prilog činjenici kako je nadbiskup i kardinal Alojzije Stepinac u vrijeme dvaju nepomirljivih totalitarizama predstavljao jednaku opasnost objema stranama i kako ga se nastojalo pod svaku cijenu maknuti iz javnog života i potpuno izolirati. Ono u čemu nisu uspjeli nacisti, iako su imali namjeru ograničiti njegov utjecaj zbog izraženog antinacizma, uspjelo je komunistima montiranom optužnicom i političkim procesom.

Daniel Patafta